

DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING ' NORBERT DE VRIJTER'
Vierde jaargang nr. 46¹⁵ september 1986.

Verantwoordelijke Uitgever :
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
Lokaal: ' Hof d'Intere '
Pastorijstraat 2
2152 WECHELDERZANDE
Rek.nr.954-7353871-55

OPENDEUR ' DE SLAGMOLEN ' OP 31 AUGUSTUS: EEN FENOMINAAL SUCCES!

Ter gelegenheid van de Provinciale Molendag op 31 augustus jongstleden stelden wij voor één dag de deuren van de in restauratie zijnde Slagmolen open voor het ruime publiek. Ondanks - of beter gezegd: dank zij - het slechte weder mochten wij om en rond de tweeduizend(?) (!) bezoekers en nieuwsgierigen verwelkomen in de molen: een overrompend succes, mede dank zij ruggesteun die we kregen van de radio (B.R.T.2), T.V.(Boeketje Vlaanderen) en de geschreven pers. Voor het geschatte bezoekersaantal baseren wij ons op het feit dat omstreeks 13u30 al vijfhonderd folders aan geïnteresseerden werden uitgedeeld ... In elk geval een hart onder de riem voor ons restauratieproject en het bewijs - eens te meer - dat onze gemeente nog heel wat uitzonderlijke bezienswaardigheden bezit die toeristisch kunnen uitgebaut worden. Voor heel wat mensen was deze opendeurdag een echte openbaring, al zijn wij er ons van bewust dat de werking van de olie(ros)molen voor velen nog "molenlatijn" is. Geen nood: volgend jaar kan men deze unieke molen in volle werking en glorie komen bewonderen!

EN OOK DE MOLEN 'IN STORMENSTERK' TE GIERLE ...

mocht zich in een uitermate sterke belangstelling verheugen, die dag! Alle bezoekers lieten zich in lovende woorden uit over de schoonheid van de Gielse molen. Ook wij konden ons echter persoonlijk vergewissen van de wel barslechte toestand van de molenkap, waar thans de regen doorsijpelt op het houten draaiwerk, en vele plaatsen zijn al in rottende toestand. Er MOET dus wel degelijk iets gebeuren om de molen voor verder verval te behoeden ...

OPEN-DEUR: OOK OP ANDERE PLAATSEN IN ONZE GEMEENTE

En ter gelegenheid van de bovengenoemde Molendag werden op initiatief van de V.V.V.'Nete en Aa' en met de medewerking van de respectievelijke eigenaars enkele gebouwen als "Uitzonderlijk Toegankelijk" opengesteld. Natuurlijk verleende onze Heemkundige Kring haar volle medewerking door het bezorgen van informatie en door de gelegenheidsgidsen Louis Verstappen (hoeve Boons in de Klophamer) en Rik De Backer (kerk van Lille, terwijl enkele bestuursleden(in middeleeuws ornaat) van het organiserend comité van de Heggestoet '87 de animatie rond de Heggekapel voor zich namen. Ook hier noteerden wij een flinke belangstelling en veel lof over onze bezienswaardigheden. Misschien een initiatief om volgend jaar of later te herhalen?

' DE SCHRANS': BESCHERMD MONUMENT.

Naar wij uit goede bron vernamen, zou het merkwaardige Lilse gebouw 'De Schrans' dat dateert van 1635 en een respectabele geschiedenis achter zich heeft, bij koninklijk besluit in de lijst van de beschermde monumenten opgenomen zijn. Hierdoor krijgen de eigenaars de gelegenheid om het gebouwen omgeving te restaureren en op te maken waarbij de overheid dan tachtig procent van de onkosten op zich zou nemen. Wij vernamen in de hogere kringen van het Bestuur voor Monumenten en Landschappen dat 'De Schrans' een uniek en zeer waardevol gebouw is, reden ook waarom, zo vertelden zij, de klasseringsprocedure uitzonderlijk snel verlopen zou zijn. Over dit thans beschermd monument vindt U een gedetailleerde bijdrage in ons eerste jaarboek (1983).

RESTAURATIE EN OPSMUK VAN DE KAPEL VAN ROOIEN BIJNA VOLEINDIGD

De buurtbewoners van Rooien in Gierle hebben hun eeuwenoude kapel op treffelijke wijze heropgemaakt. Voor het volgende jaar plannen zij dan ook uitgebreide feestelijkheden, maar het resultaat is nu al te bewonderen.

HEEMKUNDIGE BIJDAGEN NR. 18.

Een stukje Gierle ... De Venzijde en haar bewoners.

Toevallig kwamen wij in contact met FRANS EYSKENS en van hem vernamen wij nog een en ander over zijn geboortestreek, de "Venzij", thans omgedoopt tot "Veenzijde". Er zijn wel meer mensen die over de Venzijde van vroeger kunnen vertellen, maar zijn herinneringen zijn des te opmerkelijker omdat Frans Eyskens reeds vijfendertig jaar in Canada woont en nu voor enkele weken in zijn geboortedorp vertoefde.

Samen zijn wij op verkenning gegaan naar "zijn" Venzij. Langs zijn geboortehuis nabij de oude heerbaan via de Messemakersstraat naar de Mortels en de Dingdongen. Wij kwamen daar nog voorbij de Mertens en de Grielens, allemaal oude benamingen van percelen grond in die buurt. Daarna ging het in de richting van de Galgevennen; onderweg wees Frans mij nog de plaats aan waar eens de Galgenberg had gelegen. Er werd gepraat over onze kinderjaren, in de tijd van het fluitjeshout, klotsbuisenhout en zelfs over "hoebers".

Wij stelden vast dat Frans Eyskens nog dikwijls heimwee had naar zijn Gierle. Hij had nog sterke belangstelling voor zijn geboortedorp en werd daarom ook lid van onze kring 'Norbert de Vrijter'.

En dit alles bracht ons ertoe om de Venzijde te Gierle even voor het voetlicht te plaatsen.

De plaatsnaam VENZIJDJE kunnen wij het best verklaren als "plaats aan de buitenzijde van het dorp, gelegen, nabij een of meerdere vennen". Het VEN, dat velen (althans de ouderen) nog hebben geweten, zou hiervoor zelf niet in aanmerking komen. Volgens mondelinge overlevering zou dat ven gegraven zijn om zavel te winnen voor het bouwen van de huidige kerk omstreeks 1500. Het is niet uitgesloten dat daar al een ven was, dat toen rondom werd uitgegraven en mogelijk heeft men met de bovenste zwarte grondlaag de twee heuveltjes aangebracht, zoals wij die nog hebben gekend. In onze jonge tijd werd er tijdens strenge winters op het ven geschaatst. Meer dan honderd jaar geleden verdronk er een kind, namelijk Jozef Vendelmans, broer van de latere gemeentesecretaris. Van het ven is niets meer te merken: er werd hier in de omgeving een nieuwe woonwijk aangelegd. Het huis van boswachter Mie! Peeters staat thans op de plaats waar het vroegere ven gelegen was.

Greta Proost vermeldt in haar werk Bijdragen tot de toponymie ,(= plaatsnaam-verklaring) over Gierle dat de naam Venzijde voor het eerst in Gierle wordt vernoemd in 1467. De naam Venzijde of de naam van enkele aldaar gelegen percelen grond vinden wij terug in de volgende jaren:

- 1467- Stede (...) in de Venzijde;
- 1514 Een stuk erffs geheeten den Venhoff;
- 1515- De Amelhoff opte Venzijde;
- 1561- De Elst opte Venzijde;
- 1568- Den ouden hof, noord den lijckwegh van de Venzijde;
- 1568- Hof ter Hofstat; Liesbeth van der Hofstadt;
- 1624- De Mertens ten oosten van de Hofstadt;
- 1591- Sashof; twee loopden tsaeylant opde Venzijde;

DE GALGEN BERG

De Galgenberg wordt voor het eerst vermeld in 1670, al bestond hij natuurlijk al veel langer: " een heide gelegen aen de Galgenberch, west Lille."

Wij vernamen nog van Frans Eyskens dat zijn vader Louis de Galgenberg vijftigal jaren geleden heeft afgegraven. Het betrof een lichte verhevenheid van de grond met daarrond een gracht. Nog ouderen in die tijd wisten te vertellen dat midden op deze berg een verweerde stam van een eik zou gestaan hebben.

HET GRIELISBLOK :

Dit perceel werd voor het eerst vermeld in 1627 en ontleende zijn naam aan de familie GRIELENS. Het Grielisblok was een stuk een grond, juist aan het einde van de Messemakerstraat. Deze familie was vaardig in het maken van zeisen en messen en zo lezen wij bijvoorbeeld dat op 26 mei 1551 Gielenaar Cornelius Grielens, van beroep zeisenmaker, was uitgeweken na Breda. Op 13 februari 1556 werd Henrick Grielens, zoon van Lucas, ingeschreven te Antwerpen als messemaker. Ook was vanuit Gierle naar de stad getrokken. Een andere messemaker, namelijk Antoon Grielens, was eveneens van Gierle naar Antwerpen verhuisd en werd aldaar ingeschreven als poorter op 14 oktober 1569. De huidige straatnaam Messemakerstraat is dus zeker niet misplaatst.(l).

DE DINGDONGEN:

Dit perceel wordt reeds vroeg vermeld.

- 1368- Op ten Mortel, palend aan de Dingdongen;
- 1368- Een eusel in de diendonc;
- 1410- Census vetus te ghierle opte dindunc.

Census vetus betekent (Latijn): oude cijns. De oude cijnsen werden geheven op de gronden die het vroegst in gebruik waren.(cijns= belasting aan de wereldlijke heer). Karel Van Rooy, pastoor te Gierle (1902-1915) en geschiedkundige, verklaarde de

plaatsnaam Dingdongen als: plaats waar in vroegere tijden de rechtzittingen werden gehouden, vooral bij de oudgermanen. Onze term rechtsgeDING is hiervan afkomstig. Andere taalkundigen houden het op: plaats waar vroeger het loslopend vee werd bijeengedreven met de bedoeling alzo mest te verzamelen. Deze plaats was een verhevenheid in een drassig gebied (=donk): vergelijk met Grobbendonk, Arendonk... "Ding" of "Dung" betekent hier dus mest. Deze betekenis van "dung" bestaat nog steeds in het Engels. Achter de Dingdongen ligt er nog een perceel, genaamd de Steenberg. In 1543 vermeldt men nog " de Steenrijt in de diendongen ".

Wij zijn ook aan het BRUNEELSDRIESKE geweest. Daarover verder meer.

BEWONING VAN DE VENZIJDE:

Dat het gehucht Venzijde in vroegere tijden niet gespaard gebleven is van allerhande rampen zoals brand, oorlog en pest, bewijst wel de lijst van "verdestrueerde huizen": vervallen huizen. Tussen 1570 en 1644 waren op de Venzijde ten gevolge van bovengenoemde oorzaken volgende huizen onbewoond:

- 1) het huis, toebehorende aan Jan Van den Broeck;
- 2) een huis, eigendom van Bastiaen Diels;
- 3) huis, toebehorende aan Joris Mans;
- 4) een huis, toebehorende aan Jeronimus Diels;
- 5) een huis, toebehorende aan Cornelis Wuyts;
- 6) een huis, toebehorende aan Geeraert Aerts;
- 7) een huis, van Anthoni Vloers aan 't Lijckveken;
- 8) huis, toehorende aan Aert van Cleuvenbergen;
- 9) een huis, toebehorende aan Jenneken Maes;
- 10) huis toebehorende aan Barbara Dircxs;
- 11) huis, toebehorende aan Nicolaes Van Balen.

Deze lijst werd opgemaakt te Gierle op 7 maart 1644 door schout Nicolaes Pauwels en de schepenen Abraham Vloers (73 jaar) en Jan Stappaerts (75 jaar).(2).

Bij de volkstelling, gehouden in 1796 woonden er op de Venzijde vijfentwintig gezinnen. Onder hen waren er 11 landbouwersgezinnen, 5 van arbeiders, 2 linnenwevers, 2 naaiers, 2 spinsters, 1 schoenmaker, 1 kleermaker en 1 strodekker.

Het zou ons te ver leiden al de huidige bewoners van de Venzij op te noemen. Toch willen wij ons beperken tot de gezinnen die ongeveer vijftig jaar geleden daar woonden: de tijd dat iedereen iedereen kende en . . . velen nog een " toenaam" hadden:

- 4 -

*Louis Raeymaekers-Van Nuffel	Klein landbouwbedrijf + arbeider
*Familie Haest, later Bernard Berckvens	kl.landbouwbedrijf
*Stien Willemsens (KONINK)	landbouwbedrijf
*Jef Willemsens (VALK)	landbouwbedrijf
*Jef Raeymaekers-Lanbrechts (DE WITTE)	klein landbouwbedrijf
*familie Agemans	herberg-klein landbouwbedrijf
*Jef Verswijfel-Leysen	landbouwbedrijf
*Karel Haeverans-Neefs (VOGEL)	landbouwbedrijf
*Jan en To De Peuter (BIETEUT)	landbouwbedrijf
*Vik Van Duppen-Borchmans (PEERDEKEN)	landbouwbedrijf
*Jef Berckvens-Leysen	arbeider-kl. landbouwbedrijf
*Karel Lemmens-Wouters	“ “
*Rik Mellaerts-Peeters	klein landbouwbedrijf
*Gust Peeters (BAART)	gelegenheidskapper+ kl.landbouw
*Stien Thijs	klein landbouwbedrijf
*Louis Wens	klein landbouwbedrijf
*Gust Van Gansen	“ “
*Peer Wens	“ “
*Jef Nees-Van Rooy	“ “ + arbeider
*Louis Eykens-Peeters	landbouwbedrijf
*Jef Berckvens-Robben (ROSSE NAERT)	klein landbouwbedrijf
*Jef Peeters-Van den Broeck (JEF VAN LOWIEKES)	landbouwbedrijf
*Frans Willems-Vervoort	landbouwbedrijf
*Jef Peeters (JEF BERG}	smid
*Suske Robben	landbouwbedrijf
*Jan Wens (JAN HANGMAT)	klein landbouwbedrijf
*Donaat Berckvens	“ “ + arbeider
*Karel Piedfort-Neefs	bakker + kiekenkweker
*Pol Van de Water (DILLEMAN)	klein landbouwbedrijf + arbeider
Jan Berckvens	arbeider

Wanneer ik deze lijst overschouw, zie ik die mensen nog voor mijn geest. Het komt mij voor dat dit de laatste generatie was die nog leefde volgens eeuwenoude generaties...

Iemand die over de Venzij van vroeger het een en het ander te boek heeft gesteld en het ook allemaal ter plaatse meemaakte, was Louis Peeters, alias "VIEK VAN LOWIEKES" of beter gekend als de horlogemaker van Gierle. In zijn boekje 'herinneringen' haalt hij volgende anekdote over de Venzijde aan:

“ ...

Mijn moeder was een proper mens. Op zekere dag vroeg ze aan haar buurvrouw, die naar het dorp ging winkelen, of ze voor haar acht haringen kon meebrengen. Natuurlijk was Justien hiervoor bereid. Wanneer ze na een uurtje terugkwam, haalde zij uit haar voorschoot een bekeuzelde rode zakdoek met witte bolletjes. Zij ontknoopte deze en schudde de haringen op de tafel. "Maar Justien toch", zei mijn moeder, "die had ge toch niet in Uw zakdoek moeten doen! ". "Och," antwoordde deze, " het kan geen kwaad, want hij was toch al vuil."...

Tussen de twee Wereldoorlogen in woonden er op de Venzijde ongeveer vijfendertig gezinnen. Op enkele na waren het meestal kleine boeren met een of twee koeien. Er waren ook enkele arbeiders of wel deden ze beide beroepen, uit werken gaan en een beetje boeren.

Het is algemeen geweten dat ze het tijdens de laatste oorlog niet te breed hadden. Er moest regelmatig graan en vlees aan de bezetter geleverd worden. Meerdere mensen zaten reeds tijdens de maanden Mei of juni zonder broodgraan. Brood gaan kopen: dat was uit den boze. De meesten hadden nog wel aardappelen. Er waren gezinnen waar men driemaal per dag patatten at ! Voor het middagmaal hadden ze nog wel andere groenten maar 's avonds kwam dan de grote pan patatten op tafel, al dan niet gebakken in paraplusaus.

Een spuiter vertelde het volgende: "Wanneer dan het ganse gezin rond de tafel zat, kwamen er telkens maar drie aardappelen in aanmerking; Een in de mond, een aan de vork en een in 't oog. Zolang de voorraad strekte." Men kon er beter mee lachen dan schreien. Op de keper beschouwd zijn al die mensen groot, sterk en zelfs oud geworden.

Wij zouden echter de waarheid geweld aandoen, moesten wij nalaten te schrijven dat er af en toe wel eens wat anders op de tafel kwam. Meerdere bewoners van de Venzijde hadden in die tijd de slechte naam van stroper te zijn. Zelfs bij de grotere boeren kwam er nu en dan wel eens een haasje op de tafel. Wie zou het hun in die tijd kwalijk hebben genomen?

Toch waren onze vroege vaders er niet altijd gelukkig om. Burgemeester Jules Smolderen en zijn secretaris Arthur Vendelmans waren beide verwoede jagers en zij spraken met niet veel lof over die van de Venzij. Ze hoopten dat er na de oorlog toch nog wat wild zou overblijven.

Zekere dag Moest Frans Eykens op het gemeentehuis zijn. Hij was pas binnen of burgemeester Smolderen zei tegen de secretaris: "Hier is er nog ene van die soort(- hoewel Frans geen stroper was -). Weet ge dat het kaf van Gierle allemaal naar de Venzijde is gevlogen ?". Frans, die in zijn gedachten in het dorp een grote wanmolen (3) zag staan, replikeerde onmiddellijk: " Dan is het loos zaad in het Dorp terecht gekomen !". Hij zinspeelde op de burgemeester, die een verstokte vrijgezel was. En er woonden in die jaren in het dorp ook wel enkele jonge dochters...Frans was niet op zijn tong gevallen...

Een gebruik dat op de Venzijde lang in zwang is gebleven, was de jaarlijkse markt, gewoonlijk op 1 mei.

Plaats van het gebeuren: het kapelleke aan Jef " Naert" Berckvens .

Al wat niet te heet of te zwaar werd bevonden, werd er naartoe gesleept. En dat gebeurde natuurlijk 's avonds en 's nachts, meestal na een buurtavond. Dus alles wat draagbaar was, kwam in aanmerking.

Dat ging van potten en pannen, melkstoppen, emmers en pispotten, kruiwagens, honde- en andere karren, tot zelfs de slagvensters toe. Alles werd aan het kapelletje op een hoop gegooid.

De morgen van de eerste mei wist men al gauw wat er aan de hand was. Iedereen trok dan naar de markt om er zijn spullen terug te halen en dat koste soms wel wat moeite.

Dat zou deze tijd toch niet meer denkbaar zijn: men zou direkt klacht doen bij de politie.

Hiermee hebben wij een tipje opgelicht van de sluier over dat stukje Gierle dat VENZIJDJE heet.

Nu vijftig jaar later is alles totaal veranderd. Er is geen vergelijking meer mogelijk. Helaas !?, of moeten wij zeggen:"Gelukkig maar!":

Voetnoten:

- (1) Zie ons kontaktblad van december 1985: K.NEEFS, Merkwaardigbeden uit de parochie-registers van Gierle (1594-1803), (heemkundige bijdragen nr.14).
- (2) Genoemde schepen Jan Stappaerts stierf op 29/01/1667 op bijna 98-Jarige leeftijd.
- (3) Wanmolen: een kleine molen die met de hand gedraaid werd om het graan te zuiveren van kaf en andere onreinheden. Ook: wintermolen.

Wij kunnen niet nalaten Greta Verlinden-Proost te danken voor haar toestemming om gegevens te mogen putten uit haar zeer interessante licentiaatsthesis: "Bijdrage tot de toponymie van Gierle".